

II. MAHMUD DÖNEMİ'NDE KURUMSAL STANDART SAĞLAMA ÇABALARINA BİR ÖRNEK: ORDUYA DAİR İKİ VESİKAYI ANLAMLANDIRMAK

Mustafa Mesut ÖZEKMEKÇİ*

Öz

II. Mahmud'un 1826 yılında Yeniçeri Ocağı'nı kanlı bir şekilde ortadan kaldırmasından sonra Avrupa'daki ordulara benzeyen yeni bir ordu kurduğu bilinmektedir. Kuruluş esnasında Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye ismi verilen, zaman içerisinde adı ve sistemi değişikliklere uğrayarak devam eden bu ordunun Yeniçeri Ocağı'ndan farklı olarak talimli, zamanının harp usul ve tekniklerini benimseyerek savaşan bir kuvvet olması hedeflenmiştir. Nizam-ı Cedid ordusunun kanunnamesinden örnekle hazırlanan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Kanunnamesi'nde ise yeni ordunun neden kurulduğu, düzeni ve idari yapısına dair açıklamalar yapılmıştır.

Bu çalışmada ilk etapta kanunnameden hareketle Mansûre ordusundaki terfi usullerine kısaca değinilmiştir. Ordunun ilk kuruluşundan sonra askerî hiyerarşi içinde yükselebilmek adına Osmanlı askerinin sahip olduğu yahut olması gereken vasıfların/standartların neler olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Son kertede ise kesin tarihlerini bilmemekle/belirleyememekle birlikte II. Mahmud Dönemi'ne ait olduğuna kanaat getirdiğimiz iki farklı vesika üzerinden yeni orduda oluşturulmaya başlanan/çabalanan terfi standartlarının neler olduğuna dair çıkarımlar yapılmıştır. Zikredeceğimiz ilk evrak onbaşılıktan binbaşılığa uzanan silsile içerisinde yer alan askerlerin sahip olması gereken vasıflara ve belirli rütbelerin terfi edebilmesi için hizmet etmesi gereken asgari süreye değinmektedir. İkinci belgemiz ise kısıtlı bir yetenek analizi olarak tasvir edilebilecek bir birlik/kadro defteridir. Bu defterin askerî bürokrasinin tuttuğu ilk sicil örneklerinden birisi olduğu ve terfilere dair hazırlandığı düşünülmektedir.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Anahtar Kelimeler: Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Kanunnamesi, Terfii, Kadro Defteri

Jel Kodu: Z00

Yazarın Notu: Bu çalışma bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır. Bu çalışmada etik kurul izni veya yasal/özel izin gerektirecek bir içerik bulunmamaktadır. Çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışmasının bulunmadığı SAVSAD Savunma ve Savaş Araştırmaları Dergisine yazar imzası ile beyan edilmiştir.

---

* Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Gökçeada Meslek Yüksekokulu, mesutozekmekci@comu.edu.tr., ORCID: 0000-0001-7613-9939

An Example of Endeavor to Form a Corporate Standard During Mahmud II Era: Interpreting Two Documents about the Army

Abstract

It is known that Mahmud II formed a new army similar to the armies in Europe after his bloody elimination of the Janissary Corps in 1826. This army, called Asâkir-i Mansûre-i Muhammadiye (Victorious Soldiers of Muhammed) which continued to change its name and system over time, was aimed to be a trained force that fought by adopting the warfare procedures and techniques of its time. In the Asâkir-i Mansûre-i Muhammadiye Law, inspired by Nizam-i Cedid Army law, why the new army was founded, its order and administrative structure were explained.

In this study, the promotion procedures in Mansûre Army were briefly mentioned in the first place. What the qualifications/standards that the Ottoman soldier had to have in order to promote within the military hierarchy after the first establishment of the army were discussed. Finally, although not knowing / determining the exact dates, inferences were made about the promotion standards that were formed for the new army, based on two different documents which we believe to be from Mahmud II era. The first document analyzed mentions what qualifications the soldiers with the ranks from corporal to major must have and what the minimum amount of time that certain ranks must serve is in order to be promoted. Our second document is a unit/staff book that can be portrayed as a limited talent analysis. It is thought that this book is one of the first examples of records held by the military bureaucracy and is prepared regarding promotions.

Article Type: Research Article

Key Words: Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye, Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Law, Promotion, Kadro Defteri

Jel Code: Z00

Author's Note: This study was prepared in compliance with the scientific search and publication ethics. There is no content necessitating any permission from Ethical Board or any legal/special permission in this study. I, as the author of the article, signed my declaration certifying that there was no conflict of interest within the article preparation process.

GİRİŞ

Osmanlı askerî düzeninin önemli bir parçası olan Yeniçeri Ocağı'nın XVII. yüzyıldan itibaren savaş meydanlarında eski performansını gösteremediği ve İstanbul'un önce yeniçeri nizamı ile buna bağlı olarak da devleti eski şaşaalı günlere geri döndürmek adına XVIII. yüzyılda askerî konularda ıslahatlara giriştiği bilinmektedir (Uyar ve Erickson, 2017, s.148-149). Bununla beraber ocağın arzulan ölçüde düzeltilmesi mümkün olmamış ve III. Selim (1789-1807) Dönemi'nde ilk defa Avrupa orduları benzeri talim ve eğitim yapan, ayrıca Batılılar gibi savaşması arzulan yeni bir ordu ihdas edilmiştir.

Nizam-ı Cedid ismiyle bilinen bu ordu aynı zamanda Avrupa'dakilere benzer modern yahut moderne yakın yeni bir Osmanlı askerî bürokrasinin kurulması yolunda da önemli bir adımdır. Söz konusu orduyu oluşturan çeşitli birlikler için kanunnameler, layihalar hazırlanmıştır. Tüm bu resmî mevzuatın özünde neferlerin ve özellikle subayların sahip

olması gereken nitelikler yer almaktadır. Ek olarak, hazırlanan mevzuatlarda zabıtların terfileri için gereken şartlara dair açıklamalarda geçmişteki terfilerde yapılan liyakatsizlik ve kayırmacılıklara dair öz eleştiriler de mevcuttur. Zikredilen nitelik ve atamalara Nizam-ı Cedid ordusunun Humbaracı, Lağımıcı ve Topçu ocağı gibi sınıflarının ağa/komutan/zabıt vb. olacaklar için tespit edilmiş vasıflar misal olabilir. Buna göre; *Humbaracı Ocağı Kanunnamesi'nde* humbaracıbaşı olacaklar için aranan nitelikler; güvenilir ve dindarlık ile neferleri idare konusunda kudret ve iktidar sahibi olmaktır. Ayrıca serhalife, ocak kethüdası vb. zabıt olarak tayin edilecek kişilerin de humbaracıbaşına benzer olarak astlarını idare konusunda becerikli, harp teknikleri (fünun) konusunda da maharetli olmaları istenmektedir. Aynı hususlar *lağımıcıbaşı* olarak tayin edilecek kişiler için de geçerlidir. Erlerden istenenler ise talim yapmak ve kendi aralarında kavga etmemektir. Dahası neferler üstlerine karşı gelmemeli yani disiplin ve itaat altında olmalıdır. Terfi ise ancak üst rütbelerde herhangi bir boşluk (ölüm, azil, emeklilik vb.) meydana geldiğinde yapılmaktadır. (Koç & Yeşil, 2012, s.18, 20, 26, 29, 61).

III. Selim'in aslında pek çok alanda başlattığı ancak merkezine orduyu koyduğu bu dönüşüm ve değişim II. Mahmud Dönemi'nde daha da keskinleşerek devam etmiş ve 1826 yılında Yeniçeri Ocağı söndürülmüştür. Ocağın tarihe karışmasından sonra ise Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adı ile yeni bir ordu kurulmuştur. Ordunun ihdasından sonra Mansûre teşkilatının vazifeleri, idari yapısı ve orduda görev alacak zabıt ve neferler için Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Kanunnamesi hazırlanmıştır (Keleş, 2016, s. 227-240).

Mansûre Ordusunda Terfi için Gereken Nitelikler ve Çeşitli Rütbelerin Hizmet Süresi

Mansûre Kanunnamesi'ne göre ordu içinde terfi etmek için gereken hususlar nelerdir? Aslında yeni ordunun kanunnamesinde erler ve subayların sahip olması gereken nitelikler III. Selim Dönemi'nde istenen özelliklerle benzerdir. Bu bağlamda Mansûre teşkilatı içinde yükselmek için *çalışkanlık, kıdem ve Avrupai usulde savaşmayı bilmek* temel kıstaslardır. Çalışkanlıkla kast edilenin kabiliyet ve hüner sahibi olmak ya da söz konusu yetenekleri geliştirmek için çaba sarf etmek olduğu düşünülebilir. Kanunnameye çalışkan olup emek gösteren, ayrıca kabiliyetli olduğuna hükmedilenler erlikten zabıtlığa (baş-binbaşılığa) kadar yükselebilmektedir (Şirin, 2002, s. 53). Bu özelliklere sahipler arasında eğer bir tercih söz

konusu olur ise bu noktada göreve başlangıç tarihi yani kıdem durumu devreye girmektedir.

Cemal Mihçioğlu'nun *kıdemle* alakalı yaptığı izahat Mansûre ordusundaki terfi usulünün anlaşılabilmesi adına önemlidir. Mihçioğlu'na göre liyakatin tespiti daha sübjektif ve suistimale açıktır. Zira amir pozisyonunda olanlar astlarının bilgi ve becerilerini tespit etme noktasında sempati veya antipatilerinin tesirinde kalabilirler. Ancak, kıdem yönünden yapılan terfiler objektif bir olgu olan *eskilik* kavramıyla daha kolaydır. Bununla birlikte yazar, terfilerde liyakatin esas olarak alınması gerektiğini ve liyakatsizce yapılan yükseltmelerin çalışanların şevk ve arzularını azaltacağını da belirtir (Mihçioğlu, 1957, s. 90-91).

Çalışkanlık ve kıdem dışında Mansûre ordusunda terfinin bir diğer yolu mütefennin yani Avrupa stili savaş konusunda hüner kazanmış olmaktır (Sunar, 2016, s. 40). II. Mahmud'un bu hususun üzerinde önemle durduğu ve bunu göstermek adına askerlerle beraber sürekli olarak talimler yaptığı da bilinmektedir. Hatta sultanın Avrupai talimlere gösterdiği özen ve hassasiyet o kadar katıdır ki bu eğitimlerle ilgili en küçük eleştirileri dahi şiddetle cezalandırmaktan kaçınmamıştır. Nitekim 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda yaşanan yenilgiyi *eski bir yeniçeri olarak "gâvur taliminin semerisi görüldü"* şeklinde kritik eden Bahr-i Sefid Boğazı Nazırı Hamid Ağa tereddütsüz şekilde idam edilmiştir (Ahmed Lûtfi Efendi, 1999, s. 385).

Bu izahlardan hareketle ordu içinde yükselmek babında kanunnamede çeşitli hususların ortaya konduğu ve ayrıca hiyerarşik olarak aşağıdan yukarıya bir düzenin belirlendiği (erlikten-baş-binbaşılığa) açıktır. Ancak, mevzuatta modern ordularda mevcut olan ve bir rütbenin daha üst bir mertebeye yükselmesi için zamansal olarak tayin edilmiş *rütbe bekleme süresi* ne III. Selim'in ne de II. Mahmud'un kurduğu ordularda yoktur (Yeşil, 2016, s. 88). Yukarıda ifade edilen ve subaylar arasında ayırt edici olan özellikler ancak boş bir kadro olmasına binaen yani terfi bir ihtiyaç hâline geldiği zamanlarda yazıya dökülmektedir. Bu çerçevede bir üst rütbeye yapılan atamalar tıpkı Nizam-ı Cedid ordusunda olduğu gibi herhangi bir pozisyondaki boşluklara (ölüm, azil, emeklilik vb.) bağlıdır. Yapılacak terfiler de ise genelde yetenek yahut çalışkanlıktan ziyade kıdem yönünden eski olanların öne çıktığı herkesin malumudur (Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, C.III, 1978, s. 327). Buradan hareketle zabıtların sahip olması gereken vasıfların III. Selim'in *Nizam-ı Cedidinden* II. Mahmud'un *Nizam-ı Müstahsenesine* aktarıldığı ve *Adli* döneminde *sistematikleştirilerek* sürdürüldüğü şüphesizdir (Es'ad Efendi, 2000, s. 613).

Terfilere dair yapılan çeşitli yazışmalarda askerlerin bir üst rütbeye yükselebilmeleri için ilk olarak Mansûre ordusunun kuruluşundan beri

hizmet etmenin yani kıdemli olmanın ordu hiyerarşisinde yükselmek için her zaman önemini koruduğu anlaşılmaktadır (BOA, HAT 302-17943, 312-18474). Bunlara ek olarak genel manada becerikli olmak, yeni harp tekniklerini bilmek bir diğer önem verilen husustur (BOA, HAT.308-18215;312-18454,316-18573,1644-4, 306-18102, 306-18106, 307-18652, 296-17636, 316-18565, 307-18150, 301-17903, 350-18037, 307-18148, 315-18542). Bunlar içerisinde bir önem sıralaması yapılması gerekirse Avrupa tarzı savaş sanatında becerikli olmanın diğer kriterlerin önüne geçtiği söylenebilir. Örneğin; *Alay Emini* olarak ataması yapılan Cezayirli Ahmet Efendi'nin bu göreve getirilmesindeki temel sebep *fünun-ı hendesede*ki maharetidir (BOA, HAT. 308-18205). Bu bağlamda *Alay Emini* olanların okuma yazma bilmesinin bir gereklilik olduğu açıktır. Buna karşın bir başka *Alay Emini* atamasında ümmi olmakla birlikte *gayur* (çalışkan) ve *fünun-ı harbiye* olduğu belirtilen Veli Ağa'nın *Alay Emini* olarak atanması hem bu duruma hem de ordunun yetişmiş insan noktasındaki eksikliğine örnek olarak gösterilebilir (BOA, HAT 316-18584). Kanunname ve müteferrik evrakta belirtilen gerekçelere bağlı olarak yapılan terfilere dönemin resmî gazetesinden de misaller verilebilir (Benzer, 2013, s. 280-283). Bununla birlikte Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye'nin kurulduğu ilk dönemlerle alakalı çeşitli gözlemlerde bulunan yerli ve yabancılar ordu içinde yükselme kıstası olarak değerlendirilebilecek, özellikle askerî yönetme becerisine sahip zabıt sayısının yetersizliğine de dikkat çekmektedirler (Yıldız, 2009, s. 286-287).

Ordu içinde yükselmek için aslında kanunnamede belirtilen bu hususların genel manada göz ardı edilerek dikkate alınmadığı yahut bütünüyle sağlıklı bir şekilde neredeyse hiçbir zaman uygulanmadığı iddia edilebilir. Ayrıca terfi için getirilen standartların (kıdem haricinde) tam olarak neyi işaret ettiği de belirsizdir. Çalışkanlık ile liyakatin kanunnamede ödüllendirileceğinin belirtilmesine karşın ordunun ilk kuruluş safhasında özellikle yüksek komuta kademelerine getirilen şahıslar saraya yakın ve İstanbul'un mutlak güvenine sahip olanlardır (Yıldız, 2009, s. 262). Ayrıca, ordunun teşkilatlanmasının yapıldığı ilk yıllarda yüksek rütbelere ya II. Mahmud'un ya da uzun yıllar seraskerlik vazifesini yapan Hüsrev Paşa'nın yetiştirmeleri atanmıştır (Aksan, 2011, s. 345, 349, 354). Bu bağlamda II. Mahmud'un kız kardeşi Esmâ Sultan'ın dahi bir yüzbaşının *kolağalığına* yükseltilmesi için ordu komutanı olan bir paşadan iltimas istemesi de şaşırtıcı değildir (BOA, HAT, 1653-24). II. Mahmud ve ricalinin tüm bu karışıklığın farkında olduğu ayrıca yeni ordunun zabıtlarının hem kişilik hem de askerlik yönünden neferlerden daha iyi olmalarını arzuladıkları ise açıktır. Nitekim 1831'den itibaren terfilere standart sağlamak adına terfi adaylarının niteliklerinin tespiti için sınavlar yapılmaya başlanması bu

durumu kanıtlamak adına misal olarak verilebilir (Yıldız, 2009, s. 288). Buna karşın yine de orduda iltimas vb. yollarla yapılan terfiler tamamen terk edilememiştir (Moreu, 2010, s. 7). Nitekim II. Mahmut döneminde askerî alanda yapılan tüm yeniliklere karşın subayların yetkinliği konusunda arzulanan seviyeye ulaşamadığı da bilinmektedir (Uyar ve Erickson, 2017, s. 281).

Esasen zabitlerle alakalı bu sorunların pek çok nedeni mevcuttur. Ancak problemin temel sebebi, 1835 yılına kadar eğitilmiş subay yetiştirecek bir kurum ile gerekli teşkilat ve standart bir mevzuatın olmamasıdır. Dahası ordunun kuruluşu esnasında bir savaş akademisinin yokluğundan ötürü üst rütbeye terfide önemli olduğu zikredilen idare, talim, harp sanatına vakıf olmak gibi kıstasların -silsileyi işletmek, kıdemi dikkate almak dışında- aslında hangi ölçütlere göre takdir edildiği belirsizdir. Haddizatında Mansure ordusu için subay yetiştirilmesi adına Harp Akademisinin (1835) kurulması ile gereken zemin hazırlansa da Osmanlı devlet idaresinde kronik hale gelen bazı sorunların askerî terfi sisteminde de tesirini uzun müddet gösterdiği ve söz konusu problemlerin uzun yıllar devam ettiği de anlaşılmaktadır. Bu çerçevede söz gelimi Kırım Savaşı'nın yaşandığı yıllarda (1853-1856) hemşehricilik, iltimas vb. yollarla terfilerin yapıldığını gösteren çeşitli örneklerin (Yıldırım, 2019, s. 17; Challaye, 2018, s. 29) II. Abdülhamid Dönemi'nde bile sürdüğü de dikkat çekicidir (Çadircı, 2008, s. 115). Buna ek olarak zabitlerin nitelikleriyle alakalı bir kayıt ya da sicil sisteminin yani askerî bürokrasinin varlığı ya da yokluğu en azından ordunun kurulduğu erken dönemler için bilinmemektedir. Ancak, tarihsiz bir arşiv belgesi *aslında* küçük zabitlerin mevcut rütbelerindeki *hizmet süresi* ile nefer ve subayların sahip olması gereken özellikler hakkında bilgi verir niteliktedir.

Üzerinde tarih olmayan söz konusu vesika (TS.MA.e 538-12) arşiv personeli tarafından H. 17.3.1255 olarak (M. 31 Mayıs 1839) tarihlendirilmiştir. “*Kanunname-i hümayun mütâbaatla kıta-i rütbe edecek olan zabitanlara lazım gelecek olan malumat*” şeklinde girizgâhı olan bu evrak kanaatimize göre en erken 1828 ila 1831'in son ayları arasında hazırlanmış olmalıdır. *Belgenin ait olduğu en erken tarihi belirlemek için* vesikada askerî birliklerin şeklini izah eden tabur, bölük ve alay gibi terimler ipucu olarak kullanılabilir. Bilindiği üzere Mansûre ordusu ilk kurulduğunda *saf* ve *tertiplerden* müteşekkil iken 1827 Temmuz'undan itibaren bu terimler bırakılmış ve bunlar yerine bölük, tabur ve alay ifadeleri kullanılmaya başlanmıştır. Yine ordunun ilk kuruluşunda mevcut olan *baş-bınbaşılık* rütbesine hiç değinilmemesi evrakın 1828'den sonra hazırlandığına delil olarak gösterilebilir. Zira 1828'den itibaren bu rütbe kaldırılmıştır (Özcan, 1991, s. 457-458). Ayrıca, vesikada değinilen ve

yüzbaşı ile binbaşılardan bilmesi gereken tabur ve alay talimlerine dair *Takvim-i Vekayi*'de çıkan 1831 tarihli bir haber de örnek verilebilir (Yıldız, 2009, s. 365).

Belgenin ait olduğu en geç tarihin 1832 olarak sınırlandırılmasının gerekçesi ise özellikle mülazım rütbesidir. Evrakta söz konusu rütbeye değinilmesine karşın mülazım-ı evvel (üsteğmen) ile mülazım-ı sani (teğmen) ayrımı yapılmamıştır. Hâlbuki Mansûre ordusunda 1832 yılından itibaren belirlenmiş rütbelere içerisinde üsteğmen ve teğmen rütbeleri mevcuttur (Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, C.III, 1973, s. 374). Bunun yanında belge için düşündüğümüz son tarihin 1831-1832 olarak belirtilmesinin bir diğer sebebi de evrakta zabıt sınıfına dâhil olan yüzbaşı, binbaşı gibi rütbelere bahsedilmesine karşın mezunlarının direkt olarak bu rütbelere göreve başladığı ve 1835 yılında kurulan Mektep-i Harbiye'ye dair hiçbir ifadenin bulunmamasıdır.

Daha önceki kısımda da izah edildiği üzere Mansûre ordusunda terfi için bir rütbede belirli bir süre hizmet etmek söz konusu değildir yahut böyle bir husus varsa bile buna dair bir evraka ulaşılamamıştır. Ayrıca konuyla alakalı literatürde böyle bir sistematik bir düzenin varlığına dair bir açıklama da tespit edilememiştir. Kanaatimize göre yukarıda değindiğimiz evrak, Osmanlı ordusunda terfi, atama ve rütbe bekleme sürelerini *ilk defa* hiyerarşik bir düzene oturtan 1870 tarihli *Terfi-i Rütbe Nizamnamesi* ve subayların bilmesi gerekli teknik hususlara dair II. Abdülhamid (1876-1909) Dönemi'nde hazırlanmış olan *Piyade Kanunnamesi* ve *Piyade Talimnamesi* ile benzerlikler taşımaktadır. Bu bağlamda mevzubahis vesikada bir neferin onbaşı olması için -eğer nefer kabiliyetliyse süre kısalabilmektedir- en az 1 yıl, onbaşının çavuş olması için en az 18 ay, çavuş, başçavuş ve sol kolağalarının ise mülazım olmaları için asgari 4 sene mevcut rütbelere görev yapmalarının gerekliliği ifade edilmektedir. 1870 tarihli nizamnamede ise örneğin bölük emniyetinden çavuşluğa terfi edebilmek için asgari 1 yıl onbaşılık yapmak gereklidir. Başçavuş olmak içinse çavuşluk yahut bölük emniyetinde de en az 6 ay hizmet söz konusudur (Geçer, 2017, s. 1-42). Tarihsiz vesikada fark edildiği üzere ilk olarak çeşitli rütbelere üst rütbelere terfi edebilmek için asgari olarak belirlenen bir hizmet süresi vardır.

Vesikada bazı rütbelere için terfilere dair belirlenmiş periyodik sayılabilecek bir düzen dışında Piyade Talimnamesi ile benzer (Satılmış, 2016, s. 122-127) ve neferler ile zabıtların bilmeleri gereken başka hususlara da değinilmektedir. Bunlar; askerlerin şahsi sorumlulukları, atlarıyla ilişkilerinin şekli, askerliğe ve talimlere dair bilgi sahibi olmaları gereken teknik/temel hususlardır. Bu hususların da tıpkı Nizam-ı Cedid

ordusunda olduğu gibi farklı rütbelerdeki askerler için yapılmış çeşitli uyarılar olduğu açıktır. Onbaşı ve çavuşlarda aranan özellikler şu şekilde özetlenebilir;

- 1- *Kılık kıyafetini, silah ve palaskasını temiz tutmak,*
- 2- *Silahını düzgünce söküp, takabilmek,*
- 3- *Nöbetçileri zamanında değiştirmek,*
- 4- *Acemilere ayak talimi yaptırmak, neferlere iyi davranmak ve nasihat etmek ile yukarıda izah edilen hususları takımlarında olan erlere de öğretebilmek.*

Başçavuş ve bölük emini olacak olan küçük zabitelerde aranan özellikler şunlardır;

- 1- *Çavuşluk için gerekli talimleri (nefer ve bölük talimi) bilmek,*
- 2- *Okuma-yazmayı ve hesap etmeyi bilip bölüklerinin defterlerini tutmak.*

Sol kolağası olacak çavuş ve başçavuşlarda aranan özellikler şunlardır;

- 1- *Nefer, bölük ve tabur talimlerini hem teorik hem de pratikte bilmeli ve astlarıyla talim etmelidir.*
- 2- *Göz kararıyla mesafe ve doğru istikamet belirlemelidir. Karakol değiştirme usulünü –bir birliğin baskın yemesini önlemek için askerî açıdan uygun yerlere konuşlandırılan nöbetçi asker ya da askerî birlik- bilmelidir.*
- 3- *Sol kolağası olduktan sonra alay talimini öğrenmelidir.*
- 4- *Tevzi, tayinat ve angarya hizmetlerine nezaret etmelidir.*

Mülazım olacak küçük zabitanada aranan özellikler şunlardır;

- 1- *Nefer, bölük ve tabur talimlerini bilmelidir.*
- 2- *Takımının nizam ve intizamlı şekilde idare edebilmelidir.*
- 3- *Yüzbaşı olduğunda bölük idaresine muktedir olmalıdır.*

Sağ kolağası olacak mülazımlar da aranan özellikler şunlardır;

- 1- *Açıkgözlü olmalı, seri hareket etmeli ve söze aşına olmalıdır(?)*
- 2- *Bölük ve tabur talimlerini teorik ve pratik olarak iyi bilmelidir. Göz kararıyla mesafe ve doğru istikamet belirlemelidir. Karakol değiştirme usulünü bilmelidir.*
- 3- *Alay talimini bilmelidir.*

Yüzbaşı olacak mülazımlarla, binbaşı olacak yüzbaşı ile sağ kolağalarının yukarıda değinilen hususları bilmeleri (bölük ve tabur talimleri) ve gerektiğinde bir alayı idare edebilmeleri gereklidir. Bunun

yanında binbaşı olacak olanların taburun ve hatta alayın da iç ve dış işlerini *-hidmet-i dâhiliye ve hariciyesini-* bilmelidirler (BOA, TS.MA.e 538-12). Bu belge iddia ettiğimiz tarihlere ait ise Osmanlı ordusunda terfi adına liyakat, ehliyet, beceri, talim vb. hususlara ek olarak bazı rütbelere için asgari bekleme ya da hizmet etme süresinin 1870 yılından önce var olduğu ve kısmen de olsa bununla ilgili bir mevzuatın hazırlanmış olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca zabıtların bilmeleri gereken hususların H. 1314'e ait (M.1896-1897) Piyade Talimnamesi ile benzerlik gösterdiği de söylenebilir. Bu çerçevede tarihsiz evraktaki bazı hususların XIX. yüzyılın sonunda hazırlanan Piyade Talimnamesi'nin öncülü olduğu iddia edilebilir. Açıkçası ordunun ilk kuruluşuyla (1826) özellikle terfi nizamnamesinin yürürlüğe girdiği yıl (1870) arasında neredeyse 40 seneden fazla zaman dilimi olması ve bu süreçte terfilere dair herhangi bir periyodik süreç belirlenmemesi hem akla hem de askerliğin doğasına çok yakın değildir. Bununla beraber mevzuatı hazırlanmış bir kuralın yahut düzenin pratiğe hemen yansımadağı/yansımayaacağı ihtimali de göz ardı edilmemelidir (Koç & Yeşil, 2012, s. XIV).

Hassa Ordusu Kurmaylarının Yetkinlikleri

Makalenin bu kısmında 1835 ile 1839 arasına ait olduğuna emin olduğumuz bir diğer evrak olan kadro/birlik defteri analiz edilecektir. Söz konusu evrak arşiv personeli tarafından H. 1253 (1837-1838) olarak tarihlendirilmiştir. Verilen tarihin doğru olduğu düşünülmektedir, bunun sebebi öncelikle evraktaki II. Mahmud tuğrası ve "Adli" mahlası ile 1832'de ihdas edilen mirliva rütbesine sahip zabıtlarla birlikte son sayfada Harp Akademisinde görevli subaylardan bahsedilmesidir (BOA, TS.MA.e 65-4, s.1)

Kısıtlı bir yetkinlik analizinden türetilmiş bir tür veri tabanı olarak tasvir edebileceğimiz vesikada İstanbul'da konuşlu Hassa ordusu içindeki alaylarda görevli zabıtların çeşitli alanlardaki niteliklerine dair açıklamalar söz konusudur. *Yetkinlik kavramı* ise "günümüz organizasyonlarında özellikle İnsan Kaynakları Yönetimi alanında (İKY) yaygın olarak kullanılmaktadır. "Çalışanların temel yetkinlikleri, kişisel yetkinlikler olarak kabul edilmektedir" (Çetinkaya & Özutku, 2012, s. 143-144).

Evrakın, başkentte bulunan Hassa ordusunun subaylarına ait olması vesikayı daha da anlamlı kılmaktadır. Bu çıkarımımızın iki sebebi mevcuttur. Bunlardan ilki özellikle 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nda komuta kademesinin taktik, yönetim vb. konulardaki yetersizliklerdir. Bu savaş esnasında Osmanlı neferlerin Rus ordusuna karşı canla başla direnmelerine karşın kumanda kademesindeki yetersizlikler ve üst rütbeli

komutanların bilgisizliği ile askerî idare noktasındaki beceriksizlikleri Vakanüvis Lütî Efendi tarafından dile getirilmektedir. Dahası Osmanlı ve Rus ordusu arasındaki temel farkın subaylar olduğunu söyleyen Lütî Efendi sözü “*Mansûre askerî demek zabıt demek imiş*” diyerek noktalamaktadır (Ahmed Lütî Efendi, 1999, ss.381-382). Vesikayı değerli kılan ikinci husus ise İstanbul’da konuşlu olan bu orduya II. Mahmud’un verdiği önemdir. Mesut Uyar ve Edward J. Erickson Osmanlı ordusunun en eğitilmiş ve elit bu birliğinin 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı’nda bile ateş hattına sürülmediğini ve bu durumun aslında ordunun genel muharebe etkinliğine vurulmuş bilinçsiz bir tercih olduğunu aktarmaktadır. Ayrıca bu birlik ilk kurulduğu 1826’dan 1835’e gelindiğinde 11.000 kişilik “ordu içinde ordu” hâline gelmiş ayrı bir yapıdır. Buna sebep ise II. Mahmud’un tamamen kendisine bağladığı bu orduyla hırslı komutanları denetim altında tutmak istemesi yani Sultan’ın şahsi iktidarını mutlak şekilde muhafaza etmek istemesidir (Uyar ve Erickson, 2017, s. 276).

Hassa ordusunun subaylarının nitelikleriyle alakalı bilgi veren bu tip bir belge sultanın üzerinde önemle durduğu bu birliği idare eden kadrolar hakkında detaylı malumat sahibi olmak istediğini göstermektedir. Ayrıca bu dönemde Hassa ordusununki kadar detaylı olmayan ancak benzer matbu formatta hazırlanmış ve subayların bilgi, becerilerine dair çeşitli bilgiler içeren başka evrakların varlığı da dikkat çekicidir (TS.MA.e 65-2). Buradan hareketle devletin bilhassa subayların yetersizliğinden dolayı yaşanan hezimetten -örneğin 1828-1829 Osmanlı/Rus Savaşı- ders aldığını da göstermektedir. Bütün bu veriler II. Mahmut Dönemi’nde yeni bir ordunun kurulmasının yanında askerî manada kurumsal-bürokratik bir yapının yavaş yavaş oluştuğunu ve subaylara dair modern benzeri bir sicil sisteminin varlığını da göstermektedir.

Hassa ordusuna ait evrakta zabıtların belirli temel (rütbe, yaş ve göreve başlama tarihi) bilgileriyle birlikte ek olarak 4 farklı konuda sahip oldukları özellikler yer almaktadır. Bunlar; *rütbe, yaş, Hassa ordusuna dâhil olduğu tarih (gün, ay ve yıl), okuma-yazma, talim ve taallümde maharet, asker idaresi, salâh halî¹ ve orduya girdiği tarihtir (gün, ay ve yıl).*

II. Mahmud’a sunulmak üzere hazırlandığını düşündüğümüz ve subayların nitelikleri ve ayrıca olası terfileri için kullanılacağını iddia edebileceğimiz evrakta zabıtların rütbeleri büyükten küçüğe sıralanmıştır. Ayrıca, bunların görevli oldukları birimler (alay, tabur, bölük vb.) ayrı ayrı

¹ Salah’ın sözlükte birkaç anlamı mevcuttur. *Sâlah* kelimesi *iyilik, bir şeyin iyi ve matlup ve Memduh surette bulunması, züht ve takva sahibi, perhîzkâr* gibi anlamları mevcuttur (Çağbayır, 2017, s.1412). Buradaki kullanımının ilk başta kişinin dinî inancı ile birlikte askerî manada emirlere bağlı ve iyi huylu olup/olmadığını ifade ettiği iddia edilebilir. Buna ek olarak kişinin/kişilerin fiziksel durumunun sıhhatli olduğuna dair bir açıklama olduğu da düşünülebilir.

belirtilmiştir. Vesikada Hassa ordusu içinde piyade, piyade topçu ve süvari sınıfları ile ayrıca Mekteb-i Harbiye’de görevli olduğu belirtilen 754 zabıt bulunmaktadır. Bunlardan 360 tanesi hakkında yukarıda belirtilen sınıflandırmaya göre çeşitli açıklamalar mevcuttur. Bu bağlamda 360 zabıtın sahip oldukları nitelikler (okuma-yazma, asker idaresine kabiliyet vb.) *var*, *oldukça* ve *bilmez* şeklinde sınıflandırılmıştır. Ancak bazı subayların sadece isimleri olup söz konusu vasıfları hakkında hiçbir bilgi yoktur. Listede kayıtlı 754 personelin tamamı hakkında tek tip ve standart veriler olmamasının sebebi meçhuldür. Buradan hareketle yetkinlik analizi olarak tabir ettiğimiz bu bilgilerin parça parça hazırlandığı ve daha sonradan eklemelerle tamamlandığı düşünülebilir.

Tablo-1: Farklı Birliklerden Zabıtlar Hakkında Bilgiler

Rütbe	Sinni	Nasbı Tarihi		Birinci Liva Birinci Alayın Birinci Taburu				Nizama Duhulü	
		Ay	Yılı	Okuma yazma	Talim ve Talime Mahareti	İdare-i Askerliğe Kudreti	Salah Hâli	Ay	Yıl
Mirliva Selim Paşa	35	Muharrem	1253	-	Var	Var	Var	Safer	1242
Miralay Emin Bey	35	Rebiyülahir	1253	Var	Var	Var	Var	Safer	1242
Kaymakam Emin Bey	29	Muharrem	1253	Var	Oldukça	Var	Var	Cemaziyülevvel	1247
Alay emini Ali Bey	30	Rebiyülevvel	1253	Var	Var	Var	Var	Safer	1242
Sancakdarı Mehmet Ağa	36	-	1253	-	Oldukça	Var	Var	-	1243

Rütbe	Sinni	Nasbı Tarihi		Birinci Liva Birinci Alayın Birinci Taburu				Nizama Duhulü	
		Ay	Yılı	Okuma yazma	Talim ve Talime Mahareti	İdare-i Askerliğe Kudreti	Salah Hâli	Ay	Yıl
Binbaşı Osman Ağa	30	-	1253	-	Oldukça	Var	Var	-	1243
Sağ Kolağası İsmail Ağa	23	-	1253	Var	Oldukça	Var	Var	-	1243
Sol Kolağası Mehmed Ağa	25	-	1250	Var	Oldukça	Var	Var	-	1244
Yüzbaşı Halil Ağa	35	-	1242	Var	Var	Var	Var	-	1242
Mülazım-ı Evvel İsmail Ağa	30	-	1250	-	Oldukça	Var	Var	-	1243
Mülazım-ı Sani Edhem Ağa	25	-	1251	-	Oldukça	Var	Var	-	1243

Rütbe	Sinni	Nasbı Tarihi		İkinci Liva İkinci Alay				Nizama Duhulü	
		Ay	Yılı	Okuma yazma	Talim ve Talime Mahareti	İdare-i Askerliğe Kudreti	Salah Hâli	Ay	Yıl
Miralay Tevfik Bey	27	Muharrem	1247	Var	Var	Var	Var	Zilhicce	1245
Kaymakam Refet Bey	27	Rebiyülahir	1252	Var	Var	Var	Var	Safer	1245
Alay Emini Nasip Bey	25	Zilhicce	1252	Var	Var	Var	Var	Safer	1242
Sancakdar İbrahim Ağa	28	Safer	1253	Oldukça	Oldukça	Var	Var	Cemaziyülevvel	1242
Hazinedar İsmail Ağa	30	Cemaziyülevvel	1250	Oldukça	Oldukça	Oldukça	Var	Muharrem	1246
Emin Esvab İsmail Ağa	30	Muharrem	1252	Var	Oldukça	Var	Var	Rebiyülevvel	1242

Rütbe	Sinni	Nasbı Tarihi		Süvari Birinci Liva Birinci Alayı Zabitanı				Nizama Duhulü	
		Ay	Yılı	Okuma yazma	Talim ve Talime Mahareti	İdare-i Askerliğe Kudreti	Salah Hâli	Ay	Yıl
Mirliva Kerim Paşa	45		1253	Bilmez	Var	Var	Var	Receb	1242
Miralay Musa Bey	30	Zilkade	1251	Oldukça	Var	Var	Var	Zilhicce	1242
Kaymakam Salih Bey	30	Rebiyülahir	1249	Oldukça	Var	Var	Var	[...]	1242
Binbaşı Evvel Ahmed Ağa	33	Cemaziyülevvel	1249	Bilmez	Var	Var	Var	Receb	1242
Binbaşı Sani Mehmed Ağa	37	Cemaziyülevvel	1250	Bilmez	Var	Var	Var	Receb	1242
Sağ Kolağası Mehmed Ağa	40	Zilhicce	1252	Oldukça	Var	Var	Var	Zilhicce	1252
Sancakdar Ahmed Ağa	42	Safer	1245	Bilmez	Oldukça	Var	Var	Receb	1242
Sol Kolağası Rüstem Ağa	30	Rebiyülahir	1253	Var	Var	Var	Var	Şaban	1242

(TS.MA.e, 65-4, s.1-a,2,9, 12-a)

Belgeden hareketle 360 subayın farklı noktalardaki yetkinliklerine dair bilgi edinmemiz mümkündür. Okuma yazma bilenlerin oranı, zabitlerin yaş ortalamaları ve subayların yaşlarıyla rütbeleri arasında doğrusal bir ortalamanın olup olmadığı örnek olarak verilebilir.

İlk etapta Hassa ordusu içinde okuma yazma oranlarından bahsedilebilir. Okuma-yazma bilmenin hemen hemen her dönem ordu içinde yükselmek için önemli olduğu bilinmektedir nitekim geçen sayfalarda bununla alakalı bir örnek de paylaşılmıştır. Buna ek olarak ayrıca 1838 tarihli bir misal de verilebilir. Bu tarihte miralaylıktan mirlivalığa terfi ettirilen Tayyar Paşa'nın terfi gerekçesi yalnızca okuyazar olmasıdır (Geçer, 2017, s. 5).

İncelediğimiz kadro defterindeki okuma yazma oranlarının çok da kötü olmadığı söylenebilir. Bununla birlikte evraktaki en yüksek rütbe olan mirlivalardan Kerim Paşa'nın okuma-yazma bilmediği, diğer mirlivalar hakkında ise (Selim Paşa, Mustafa Sabri Paşa, Reşid Paşa) bu konudaki yetkinliklerine dair bilgi verilmemesi ilginçtir. Ayrıca birlik içinde okuma-yazma becerisi ile alakalı belirtilmesi gereken bir diğer husus yapılan izahatla alakalıdır. Bazı zabitler için okuma-yazması *var* şeklinde ifade edilmişken bazıları için *oldukça* şeklinde bir açıklama mevcuttur. Buradaki *var* ile *oldukça* arasındaki farkın ne olduğu meçhuldür ve bu durum formal bir eğitimin eksikliğini göstermesi bakımından da önemlidir. Bununla beraber *oldukça* ile kast edilenin okuma-yazma yetisine tam manasıyla vakıf olduğunu işaret ettiği düşünülmektedir. *Var* ile kast edilen ise sadece okuyabilme becerisi olabilir. Bir başka açıklama ise *oldukça* ile kast edilenin Osmanlı bürokrasisi içinde kullanılan farklı yazı türlerini (siyakat, divani, rika vb.) eksiksiz şekilde okuyup, yazmak olduğu iddia edilebilir. Bu durumda *var* şeklinde yapılan açıklama ise herhangi bir yazı tipini okuyup-yazabilmeye delalet olmalıdır.

Tablo-2: Okuma Yazmaya Dair Rakamlar

BİLMEZ	VAR	OLDUKÇA	BİLGİ VERİLMEMİŞ
35	66	43	216

Sınıflandırmadaki bir diğer husus zabitlerin talim ve taallüme olan yetkinlikleridir. Zabitlerin kendi eğitimleri ile birliklerini eğitime noktasındaki yetilerinin evraktaki verilerden hareketle yüksek olduğu söylenebilir. Ancak bu konuda verilen rakamların sıhhatine dair yapılan değerlendirmelerin güvenilirliği şüphelidir.

Tablo-3: Talim ve Taallüme Dair Rakamlar

VAR	OLDUKÇA	BİLGİ VERİLMEMİŞ
259	96	5

Zabitler hakkında evrakta verilen bir diğer bilgi askerlerini idare etmek yani komuta konusundaki becerileridir. Bu bahiste de –yine bir miktar şüpheli olmak kaydıyla- *Hassa ordusu* subayları yeterlidir.

Tablo-4: İdare-i Askerliğe Dair Rakamlar

VAR	OLDUKÇA	BİLGİ VERİLMEMİŞ
314	30	16

Subayların dindarlıklarına yahut hâl, tavır ve sağlıklarına dair veriler olduğu düşünülebilecek salah hâllerine ait veriler incelendiğinde ise askerlerin büyük çoğunluğu için *var* şeklinde bir tanımlama yapılmıştır.

Tablo-5: Salah Hali

VAR	OLDUKÇA	BİLGİ VERİLMEMİŞ
318	28	14

Belge içindeki bir diğer mühim bilgi terfi almada önemli olan kıdemlerin tespitine yöneliktir. Bu bağlamda subayların büyük çoğunluğunun H. 1242’de (M.1826-1827) orduya (“*Nizama Duhülü*”), H. 1252 (M.1836-1837) yılında ise *Hassa ordusuna* (“*Nasb tarihi*”) dâhil olmuşlardır. Ayrıca aynı yıllarda orduya katılan kişilerin kıdemlerinin olası terfilere dayanak olması adına hizmete başladıkları gün ve ayların da –olabildiğince- kayda geçirildiği belirtilmelidir.

Hassa ordusu içinde detaylı şekilde kayıtları yapılan zabitlerin genel yaş ortalaması 31’dir. Zabitlerin ortalama olarak 9 yıllık kariyere sahip oldukları ancak hangi tarihte hangi rütbelere terfi ettikleri ve hangi rütbede kaç sene beklediklerine, hizmet ettiklerine dair bir bilgi yoktur. Bu bağlamda rütbelere ve yaşlar arasında bir paralellik olmadığı söylenebilir. Hatta kanunnamede terfi için mühim olan kıdem hususuna da zaman zaman önem verilmediğini düşündüren misaller söz konusudur. Bu çerçevede bir örnek olarak *ikinci liva ikinci alaydan* misal verilebilir. Burada söz konusu alay kaymakamının orduya giriş tarihi (Safer H.1245) Ağustos 1829’dur. Buna karşılık bir üst rütbede olan miralay ise kaymakamdan neredeyse 1 yıl sonra Mayıs/Haziran 1830’da (Zilhicce H. 1245) göreve başlamıştır. Her iki subayda 27 yaşındadır. Zabitler arasındaki tek fark Hassa ordusuna atandıkları tarihtir. Bu çerçevede Hassa ordusuna daha erken atanmış olan miralay *Tevfik Bey* ordu saflarına her ne kadar kaymakam *Rafet Bey*’den sonra dâhil olmuş olsa da -bir şekilde- kaymakamın önüne geçmiştir. Hâlbuki gerçekten kıdem dikkate alınmış olsa mevzubahis edilen durumun tam tersi olması gereklidir (TS.MA.e 65-4, s.9). Ayrıca bu hususla bağlantılı olarak Mirliva Selim Paşa ve Miralay Emin Bey’ler örneğinden de yararlanılabilir. Söz konusu subaylar aynı (35) yaşadılar. İkisinin de

Mansûre ordusuna giriş tarihleri Eylül/Ekim (H. Safer 1242) 1826'dır. Bu bağlamda iki subay arasındaki tek fark benzer olarak Hassa ordusuna atandıkları aydır. Selim Paşa 1837 yılının Nisan/Mayıs (H. Muharrem 1253) ayında, Emin Bey ise Temmuz/Ağustos 1837 (H. Rebiyülahir 1253) tarihinde Hassa birliklerine atanmışlardır. Sadece 1 ay farkla bir subayın – günümüzdeki karşılıkları ile- general bir diğerrinin ise albay olması terfilerde kayırma, iltimas vb. hususların zaman zaman kanunnameye çok mühim olduğu söylenen kıdemin bile önüne geçtiğini düşündürmektedir (TS.MA.e 65-4, s.1-a). Bu çerçevede ayrıca benzer örneklerin sayısı da arttırılabilir (TS.MA.e 65-4, s.13-a).

Söz konusu hususlara bağlı olarak zikredilen birlikler içerisinde 40, 50 yaşlarını çoktan geçmiş mülazım-ı evvel ve mülazım-ı sani rütbesine sahip askerler örnek olarak verilebilir. Evrakta hakkında bilgi olan 97 mülazım-ı evvel 'in yaşları 21 ile 45 arasında değişmektedir. Mülazım-ı sani rütbesine sahip en yaşlı asker 55 yaşında iken en genci 22 yaşındadır. Hâlbuki söz konusu rütbelere ordu hiyerarşisi içinde en alt basamakta sayılabilecek zabıt rütbelere dir. Buna karşılık 28 yaşında binbaşı, 27 yaşında kaymakam ve miralay olan subaylar yani daha genç yaşta sahip olunan çok daha yüksek rütbelere söz konusudur. Mevzubahis edilen standart eksikliğinin daha uzun yıllar sürdüğünü, subayların yaşları ile rütbelere arasında orantısızlık olduğunu gösteren başka arşiv vesikalarının da mevcut olduğu söylenmelidir (SRA.d 4).

Tablo-6: Rütbelere ve Yaş Ortalamaları

RÜTBE	YAŞ ORTALAMASI
Mirliva	40
Miralay	32.4
Kaymakam	29
Binbaşı	31.5
Alay emini	27.5
Sağ kolağası	31.5
Sol kolağası	26.6
Yüzbaşı	31
Mülazım-ı evvel	30.6
Mülazım-ı sani	30
Mülazım	29.5
Esvab emini	30
Sancakdar	36.8
Genel Ortalama	30.6

SONUÇ

Çalışma, literatürde Mansûre ordusunun içinde yükselebilmek için sahip olunması gereken ve bilinen izahlar dışında (kıdem, çalışkanlık vb.) başka terfi yolları olup olmadığına odaklanmış ve bu yolda iki farklı evrakı temele almıştır. Bunlardan hareketle yaptığımız inceleme ile dile getirdiğimiz iddialardan ulaştığımız sonuçlar şunlardır: Öncelikli olarak 1870 yılında yürürlüğe giren *Terfi-i Rütbe Nizamnamesi'nden* önce de orduda er ve erbaşlar ile küçük zabıtlar için belirlenmiş asgari hizmet süresi ile buna bağılı bir terfi sistemi olduğu iddia edilebilir. Askerlerin kanunnamede belirtilmiş olan kabiliyetlerine ek olarak sahip olması gerekli nitelikler (askerliğe dair temel bilgiler ve ast-üst ilişkisi) her rütbe için ayrı ayrı belirtilmiştir ki bu da XIX. yüzyılın sonunda hazırlanan Piyade Talimnamesi'nin bir öncülü sayılabilir.

Mansûre ordusunu Yeniçeri Ocağı'ndan ayıran en önemli husus olan *talim* konusuna merkezi otoritenin önem verdiği anlaşılmaktadır. Hemen her rütbeden askerin zamanın harp tekniklerini öğrenerek bunlara vakıf olması ve astlarına da bu hususları öğretmesi yolunda yoğun çabalar olduğu da açıktır. Ancak tüm bunların bir şekilde mevzuata girdiği yahut eklemlendiği düşünölmekle birlikte pratikte ne kadar uygulandığı, uygulandıysa bile ne kadar sağlıklı olduğunu kesin olarak tespit etmek mümkün değildir.

Kadro/birlik defteri olan evrak ise bize özellikle II. Mahmud'un oldukça önem atfettiği *Hassa ordusu* içerisinde bir tür askerî bürokrasinin kurulduğunu göstermektedir. Bu bürokrasinin terfilere dönük olarak çeşitli veriler hazırladığı ve türünün ilk örneği sayılabilecek bir sicil sistemi oluşturduğu da anlaşılmaktadır. Bu sicil sisteminde istisnalar olmakla birlikte anlaşıldığı kadarıyla önemli olan ilk husus Mansûre Kanunnamesinde üzerinde önemle durulan kıdem mevzusudur. Bu sebeple kayıtları yapılan askerlerin Mansûre ve Hassa ordusuna dâhil oldukları zamanlar ay ve yılları verilerek belirtilmiştir. Zabıt olacak askerlerde aranan ve sicil sistemi içerisinde ayrı ayrı zikredilen özelliklerin ise III. Selim'den II. Mahmud Dönemi'ne tevarüs ettiği ve her iki sultanın da benzer özelliklere sahip kişilerden müteşekkil bir ordu vücuda getirmeyi amaçladıkları açıktır. Bu bağlamda *Hassa ordusu* ordu içerisinde vazifeli zabıtların belirli alanlardaki -okuma-yazma- dindarlık ya da fiziksel durumlarının tasviri, askerliğe dair şahsi yetkinlikleri ve birliklerini eğitme noktasında- becerileri hakkında bilgi toplandığı ve bu bilgilerin olası terfiler için kullanıldığı iddia edilebilir.

Bu bahiste son olarak şunu vurgulamak gerekmektedir. Her ne kadar yukarıda terfi için belirli rütbelerde geçirilmesi gereken zaman, askerliğe dair bilinmesi gereken teknik hususlara dair izahlar yapmış olsak da uygulamanın sağlıklı olarak hayata geçirilip geçirilmediğinin tespitinin zor olduğunu belirtmiştik. Eldeki kadro defterinden hareketle askerlerin rütbe ve yaşları arasında tespit ettiğimiz orantısızlık özellikle terfi noktasında belirlenmiş olan sürelerin pratiğe yansımadığını yahut sürelerin tamamlanmasına karşın kadro yoksunluğundan dolayı terfilerin yapılamadığını düşündürmektedir.

Çalışmada incelenen belgelerin gün, ay ve yıl gibi kesin tarihlerinin olmaması ve nicel olarak yetersizliğinden dolayı söz konusu evraklar üzerinden yapılan varsayımlar ve bunlardan üretilen tasavvurlarla kesin ve nihai bir sonuca varılması oldukça zordur. Bununla beraber çalışmanın mevzubahis vesikalar üzerine inşa edilme sebebi Mansûre ordusunun ilk dönemlerinde yapılmış ya da yapılmaya çalışılmış düzenlemelerle alakalı bir tartışma ortamı doğmasına vesile olmaktır. İlerleyen zamanlarda bu konularla bağlantılı ve farklı tarihlere ait daha çok belge çıkabileceği ve burada ortaya koymaya çalıştığımız hususlarla alakalı dönem ve içerik üzerinden karşılaştırmalar yapılarak yeni kanaatlere varılabileceği ihtimali ise göz ardı edilmemelidir.

KAYNAKÇA

- Ahmed Lûtfî Efendi, (1999). *Vak'anüvîs Ahmed Lûtfî Efendi Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, 2-3.
- Aksan, V, H. (2011). *Kuşatılmış Bir İmparatorluk Osmanlı Harpleri 1700-1870*. (Çev. Gül Çağalı Güven), Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Bâb-ı Seraskerî Defterleri (SRA.d), 4.
- Benzer, E. (2013). *Takvim-i Vekayi'nin 1831-1834 Yılları Arası Transkripsiyonu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kilis 7 Aralık Üniversitesi, SBE, Kilis.
- Challaye, C, A. (2018). *Kırım Savaşı Öncesinde Osmanlı Ordusu Organizasyon ve Savaş Gücü*. (Çev. Ö. Yılmaz), Kronik Yayınları.
- Çadircı, M. (2008). *Tanzimat Sürecinde Türkiye'de Askerlik*. (Der. Tülay Erçoşkun), İmge Kitapevi.
- Çağbayır, Y. (2017). *Ötüken Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ötüken.
- Çetinkaya, M, Özutku, H. (2012). *Yönelimsel Performansa Dayalı Yetkinlik Temelli Yaklaşım: Türk Otomotiv Sektöründe bir Araştırma*. İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi, 141-1, 142-161.
- Geçer, K, T. (2012). *XIX. Yüzyılda Osmanlı Ordusunda Rütbe Terfi Uygulamaları ve 1870 Tarihli Terfi-i Rütbe Nizamnamesi*. Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi, 19, 1-42.
- Hatt-ı Hümayun (HAT): 1653-26; 296-17636, 316-18565, 307-18150, 301-17903, 310-18324, 305-18037, 307-18148, 315-18539, 317-18673, 302-17943, 308-18215, 312-18457, 316-18573, 1644-4, 306-18106, 307-18652, 306-18102, 308-18205, 316-18584.
- Keleş, H. (2016). *Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye Kanunnamesi*. Kastamonu Eğitim Dergisi, 14-1, 227-240.
- Koç, Y, Yeşil, F. (2012). *Nizam-ı Cedid Kanunları (1791-1800)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mihçioğlu, C. (1957). *Türkiye'de Liyakate Göre Terfi Meselesi*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 12-3, 90-95.
- Moreau, O. (2010). *Reformlar Çağında Osmanlı İmparatorluğu Askerî "Yeni Düzen" in İnsanları ve Fikirleri 1826-1914*. (Çev. I Ergüden), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özcan, A. (1991). *Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye*. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 3, 457-458.

- Satılmış, Yunus. (2016). *II. Abdülhamid Döneminde Mektepten Cepheye Osmanlı Piyade Zabiti (1876-1909)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- Sunar, M, M. (2016). *Arş İleri Asakir-i Mansûre Ordusunda Teşkilat, Talim ve Talimnameler*, Okur Kitaplığı.
- Şirin, V. (2002). *Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye Ordusu ve Seraskerlik*, Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları.
- T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Daire Başkanlığı Harp Tarihi Yayınları (1978). Seri No:2, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, III, 5. Kısım (1793-1908).
- Topkapı Sarayı Müze Arşivi Evrakı (TS.MA.e): 538-12; 557.31, 65-2, 65-4.
- Uyar, M. ve Erickson, E, J. (2017). *Osmanlı Askerî Tarihi*. İş Bankası Kültür Yayınları.
- Yeşil, F. (2016). *İhtilaller Çağında Osmanlı Ordusu Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyoekonomik ve Sosyopolitik Değişim Üzerine Bir İnceleme (1793-1826)*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Yıldırım, O. (2019). *Yakınçağ Tarihi Kaynağı Olarak Osmanlı Ordusunda Bir Miralayın Doğu Anadolu Hatıraları İshak Paşazade Tayfur Beyin Tuhfe-i Harbiyye Min Havadis-i Şarkıyye adlı Eserinin Transkripsiyonu, Tahlili ve Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, G. (2009). *Neferin Adı Yok Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti'nde Siyaset, Ordu ve Toplum (1826-1839)*. Kitabevi.

EXTENDED SUMMARY

An Example of Endeavor to Form a Corporate Standard During Mahmud II Era: Interpreting Two Documents about the Army

Introduction

For the first time during the time of Sultan Selim III, an army trained in the European way was established apart from the Janissaries. The name of this newly established army was *Nizam-ı Cedid* (the New Order). With the establishment of this army, several laws were made and reports were given for the different units of this military corps and the qualifications the *Nizam-ı Cedid* personnel should have were explained by way of these laws and reports. Additionally, there were explanations regarding the appointment of the officers of the new army.

With the dethronement of Selim III, *Nizam-ı Cedid* Army was abolished. Sultan Mahmud II, who came to the throne in 1808, disbanded the Janissaries in 1826 and instead established *Asakir-i Mansûre-i Muhammediye* (*Victorious Soldiers of Muhammed*), a new army which had similar characteristics to *Nizam-ı Cedid*. The administrative structure of the new army, the law on promotions and personnel were very similar to the law of *Nizam-ı Cedid*.

Qualifications Required for the Promotion in *Mansûre* Army and Service Period of Various Ranks

According to the law of *Asakir-i Mansûre-i Muhammediye* there are three qualifications for those who will be promoted or who will be a candidate for promotion in the army, which are sedulity, length of service, and having knowledge about the art of war in the European way. Thus, those who had such qualifications could advance up to the rank of major. There is, however, no explanation in the law about how far the soldiers can be promoted.

The first regulation on the promotions and length of service in the Ottoman Army has been made in 1870. It is thought that a temporal regulation regarding promotions has been made for the first time in 1870. This legislation is known as the Promotion Degree Regulation (*Terfi-i Rütbe Nizamnamesi*). However, as a result of the examinations we carried out in this present study, it is thought that the minimum service period for various ranks was determined before 1870 in the document which probably belongs to the years between 1828 and 1832. According to the document in

question, a private must serve in his current rank for 1 year to become a corporal, 18 months for a corporal to become a sergeant, and at least 4 years for sergeant and *sol kolağaları* to become a lieutenant (*mülazım*). In addition to these, the qualification requirements for every soldier from all ranks, stretching from a soldier of the lowest rank to the major, have been explained in the same document.

The Competence of the Officers of *Hassa* Army

Hassa Army was an organization that Sultan Mahmud II attached particular importance to. In this context, various explanations about the military and various skills of the officers of the army have been summarized in a document which we call *kadro defteri*. There are brief descriptions about the officers' ability in literacy, education, commanding the army, and training their troops in this register. As it is understood, besides the knowledge of the officers on the art of military service, the seniority, which is important for promotion in the *Mansûre* army, was also taken into consideration. Moreover, the entry dates of the officers to the military service and the *Hassa* army were also recorded. In this book which can be considered as one of the first examples produced by the military bureaucracy, there are records of 754 officers. However, the statements found are about only 360 of the officers.

Conclusion

Although there are explanations for promotions in the law of *Asakir-i Mansûre-i Muhammediye*, there is no determined legal process for the promotion. However, it is understood that the minimum service period for various ranks is determined in the document, which we assume to be dated between 1828 and 1832.

In this *kadro defteri*, which can be claimed to be one of the first registries produced by the military bureaucracy, there are various information about the competencies of the staff officers of *Hassa* Army stationed in Istanbul. As understood from this register, the knowledge and skills of the officers about military service and their qualifications to lead their soldiers are examined. In addition, it can be claimed that the register in question was prepared for possible promotions.

Unfortunately, the documents examined in the study do not have exact dates such as day, month and year. Besides, the number of documents is insufficient. For these reasons, the evaluations made on these documents are our assumptions. However, the reason for the study to be built on the

mentioned documents is to create a new discussion about the various regulations made or tried to be made in the early period of the *Mansûre* army.